

GÓRNOŚLĄSKI ZBIÓR PIEŚNI CAŁOROCZNYCH (1811–1821) W ŚWIETLE BADAŃ ŹRÓDŁOZNAWCZYCH

Miejsce i czas konferencji, odbywającej się w ramach XVII Zjazdu Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych pod hasłem *Fons de domo Domini egreditur*, stanowiły dodatkową inspirację, jako *genius loci et temporis*, by z należytych szacunkiem i pietyzmem pochylić się nad źródłami – świadectwem naszej chrześcijańskiej wiary i kultury. Nieprzypadkowo użyto tu określenia w liczbie mnogiej – źródła. Dla uzasadnienia wystarczy przypomnieć fragment *Przedmowy* ks. Michała Marcina Mioduszewskiego z jego *Śpiewnika kościelnego*, uznawanego przecież za dzieło w jakimś sensie pomnikowe dla badaczy religijnej pieśni w języku ojczystym: „Co się dotyczy samego zbierania pieśni, nieprzywiązywałem się [sic!] do jednej tylko książki, ale użyłem rozmaitych ile ich mieć mogłem, w różnych czasach i miejscach wydanych”¹.

Przekazów źródłowych polskich śpiewów religijnych z początku XIX w. nie posiadamy zbyt wiele, dlatego każdy tego rodzaju zbiór w badaniach nad genezą pieśni i ich proveniencją będzie zawsze stanowił źródło o nieocenionej wartości. Z pewnością takie znaczenie może mieć mało znany dotąd *Zbiór pieśni całorocznych* z zasobu rękopiśmiennego Biblioteki Śląskiej w Katowicach, oznaczony sygnaturą R 577 II. Manuskrypt ten zasługuje na wnikliwą muzyczną refleksję badawczą, gdyż przedstawia nie tylko imponujący repertuar pieśni kościelnych, ale, co szczególnie cenne, zawiera także oprócz tekstów wiele zapisów melodii².

Omawiany zbiór ma formę kancjonału, z wyraźnym przeznaczeniem jako pomoc dla organisty. Uściślając kwestię terminologii, chodzi tu o rodzaj śpiewnika, zawierającego głównie pieśni nabożne oraz psalmy, wszystkie śpiewy wyłącznie w języku ojczystym, częściowo także z akompaniamentem organowym. Warto przypomnieć, że tego rodzaju kancjonał różnił się od księgi *cantionale ecclesiasticum*, która stanowiła wyciąg tekstów i melodii z oficjalnych kodeksów liturgicznych Kościoła, co wyznaczało jej szczególną funkcję. Kancjonał z przeznaczeniem dla organisty, w dalszej perspektywie jako przekaz pieśni nabożnych dla ludu, stanowił w pewnym sensie uzupełnienie repertuaru śpiewów w uznanych źródłach, stąd nie zawsze miał oficjalną aprobatę kościelną. Natomiast nie ulega wątpliwości, że taki zbiór stawał się

¹ *Śpiewnik kościelny czyli pieśni nabożne w melodyjami w Kościele katolickim używane a dla wygody kościołów parafialnych przez x. M. M. Mioduszewskiego Zgrom. XX. Miss. Zebrane, Kraków 1838 (dodatki: 1849–1853), s. 5.*

² Już po podjęciu tematu ukazała się cenna publikacja na temat pewnej części zasobu materiałów rękopiśmiennych Biblioteki Śląskiej, gdzie ogólnie wspomniano również o omawianym zbiorze. Por. A. MUSIALIK, *Pieśni, piosnki, przyspiewki na każdą okazję. Ze zbiorów rękopiśmiennych Biblioteki Śląskiej, Katowice 2015, s. 91–93.*

jednocześnie świadectwem żywej tradycji – tradycji ustnej³. Znanе dotąd kancjonały rękopiśmienne nierzadko są dziełem twórców anonimowych i zwykle trzeba dopiero podejmować badawczy wysiłek w identyfikacji ewentualnych autorów. Przedstawiany tu zbiór ukazuje pod tym względem sytuację komfortową, gdyż już na karcie tytułowej widnieją decydujące informacje: nazwiska dwóch autorów względnie właścicieli lub użytkowników zbioru, a także bardzo szczegółowe określenia dotyczące miejsca i czasu pochodzenia manuskryptu. Pełny tytuł omawianego rękopisu brzmi następująco⁴: *Zbiór Pieśni całorocznych Nocący Tajemnice Chrystusa Pana Najswiętszej Matki iego Maryi P. i Niektorych Świętych Opiekę głoszący. Dodatkiem czasowych i też przy Pogrzebach używających Śpiewow. należące Jakubowi Mordanowi (?) Organistów Tworogu. 1811 [poniżej dopisano innym pismem] J. Damrothowi Organistów w Warszawicach 1821.*

Na drugiej stronie karty tytułowej widnieją informacje zapisane ołówkiem, potwierdzające, że zbiór został przekazany do śląskiej księżnicy 7 września 1962 r. za sprawą Urszuli Wallis, wywodzącej się ze sławnej rodziny zbieraczy pieśni – Łukasza i Stanisława Wallisów ze Świętochłowic⁵. Na wewnętrznej stronie okładki widnieją kilka tytułów kolęd, dopisanych ręcznie ołówkiem, z odnośnikami do strony kancjonału: *Kiedy Krol Herod* – 19, *Dzieciątko się* – 30, *Anioł pasterz.* – 31, *A wczoraj* – 36, *W żłobie* – 63, *Mesjasz przyszedł* – 65, *Pasterze mili* – 43.

Zbiór obejmuje aż 644 strony – karty, w formie prostokątnej, o wymiarach 21 cm długości i 18 cm szerokości. Pierwsza karta jest uszkodzona, natomiast na ostatnich pięciu kartach widnieje *Spis treści*, aktualnie już niekompletny. Rękopis wieńczy pięć strof tekstu pieśni *Rozpomniy sobie o Marya*, śpiewanej na Śląsku zwykle przy pogrzebach, a także dopisane łacińskie słowo *Finis* (koniec).

1. Autorzy – użytkownicy

Pierwszym autorem – użytkownikiem zbioru był Jakub Mordan (Morgan), który na początku XIX w. pełnił posługę organisty w Tworogu i Wielowisi, na ziemi gliwickiej⁶. W tym czasie obydwie te parafie należały do diecezji wrocławskiej i wchodziły w skład archidiecezji (dekanatu) Toszek, później Pyskowice. Dostatecznie powszechną wówczas praktyką szkolno-kościelną, sięgającą także czasów współczesnych, było

³ Por. A. REGINEK, *Kancjonał rękopiśmienny jako przekaz tradycji śpiewów kościelnych na Górnym Śląsku w XIX wieku*, Katowice 2012, s. 13–14.

⁴ Zachowano oryginalną pisownię, łącznie z wykreśleniami.

⁵ Jako córka Stanisława i wnuczka Łukasza Wallisów była depozytariuszem imponującego zbioru śląskich pieśni ludowych. Część z nich została opublikowana pod pseudonimami, ale pewien fragment pozostawał w rękopisach w znacznej mierze przekazanych do Biblioteki Śląskiej w latach 1957–1965. Por. I. MAJCHEREK, *Spuścizna po Łukaszu i Stanisławie Wallisach w zbiorach Bytomia, Chorzowa i Katowic*, Katowice 1992, s. 84, 99 (mps w Bibliotece Wydziału Filologicznego UŚ); A. MUSIALIK, *Pieśni, piosnki, przyspiewki na każdą okazję*, s. 21–24, 116–120.

⁶ Por. A. ZIELONKA, *O pokoleniach dla pokoleń – historia naszej ziemi*, Wielowieś 2014, s. 126. W niektórych zapisach kronikarskich widnieje nazwisko Morgan. Por. *Kronika szkoły*, w: http://www.parafia-wielowies.pl/index.php?q=4&id_akt=2&page=, 4 VI 2016.

łączenie pracy pedagogicznej z posługą organisty. Potwierdzenie tego zwyczaju pojawia się również w zapisach kroniki szkolnej z Wielowisi⁷, a wynika z niej, że na przełomie XVIII i XIX w. nauczanie dzieci w tej miejscowości odbywało się pod kierunkiem organisty, który w swoim domu obok kościoła miał wydzielone do tego celu dwa pomieszczenia klasowe. Podpisany na omawianym kancjonałe organista Jakub Mordan był pierwszym nauczycielem w szkole po 1800 r. Piastował swoje stanowisko z pewnością w 1811 r., co potwierdza zapis z karty tytułowej zbioru, ale w sumie musiał tam pracować nie za długo, gdyż wiadomo, że drugi w kolejności jego następcą, Ignac Solka, zmarł w 1816 r. Między nimi funkcję organisty krótko sprawował jeszcze inny pedagog muzyk – Wincenty Stobel. Z zapisów kronikarskich wynika także, że Morgan [sic!], jako pierwszy elementarny nauczyciel otrzymał dotację w formie wydzielonych miar zboża⁸. Od 1812 r. każda wioska, z której wywodziły się dzieci uczęszczające do szkoły, musiała odpowiednio do liczby danych uczniów przekazać nauczycielowi – organiście wyznaczoną miarę zboża i zapewnić opał na zimę. Za muzyczną posługę w kościele przysługiwało mu dodatkowo 11 mórg ziemi ornej i drzewa owocowe. Od 1866 r. te dary naturalne zostały zamienione na ekwiwalent pieniężny wypłacany dwa razy w roku.

Drugi właściciel – użytkownik omawianego kancjonału – Jan Damroth, urodzony w 1796 r. w Lublińcu, po ukończeniu seminarium nauczycielskiego w 1819 r., prawdopodobnie we Wrocławiu⁹, jako nauczyciel i organista trafił do wspomnianej już miejscowości Tworóg i pracował tam przez dwa lata, a następnie przeniósł się na ziemię pszczyńską do parafii Warszowice, która należała do dekanatu żorskiego (również w ramach diecezji wrocławskiej)¹⁰ i tam był pedagogiem i organistą w latach 1821–1829. W zapisach kronikarskich uznawano go za nauczyciela „bardzo dzielnego”, a w protokole powizytacyjnym szkoły warszowickiej stwierdzono: „Jest bardzo zręczny i pilny i zasługuje na szersze pole działania”, możliwe, że dzięki takiej rekomendacji dostał się w 1829 r. na większą placówkę szkolną – do Boguszowic koło Rybnika¹¹. Wiadomo też, że w okresie, gdy Damroth sprawował swoją posługę peda-

⁷ Por. *Kronika szkoły*.

⁸ *Tamże*.

⁹ W diecezji wrocławskiej funkcjonowały w XIX w. dwa główne ośrodki kształcenia nauczycieli (seminaria nauczycielskie): dla katolików we Wrocławiu od 1765 r., a dla ewangelików w Głogówku (Oberglöckau) od 1803 r. Por. U. SENG, *Die Schulpolitik des Bistums Breslau im 19. Jahrhundert*, Wiesbaden 1989, s. 89. Prowadzono też mniejsze placówki formacyjne do zawodu nauczycielskiego, np. w klasztorze cystersów w Rudach organizowano od 1744 r. sześciotygodniowe kursy pedagogiczne. Ten ośrodek edukacyjny został zlikwidowany przez władze pruskie w 1801 r. Przez krótki okres przygotowywano również przyszłych nauczycieli w Raciborzu. Inne placówki formacyjne – w Kluczborku i w Pilchowicach – powstały w późniejszym okresie, przy czym intensywny rozwój seminariów nauczycielskich na Górnym Śląsku miał miejsce od połowy XIX w. Por. W. KORZENIOWSKA, *Szkołnictwo elementarne w parafii bieruńskiej w XIX wieku*, s. 8, w: www.bierun.pl/download/26.pdf, 17 IX 2016.

¹⁰ Obecnie dekanat Pawłowice Śląskie.

¹¹ Na podstawie danych z 1835 r. wiadomo, że do tamtejszej szkoły uczęszczało 48 miejscowych dzieci, a także z okolicznych wiosek: 22 z Roju i 23 z Ligoty. W październiku 1864 r. Ligota wraz

gogiczno-organistowską, nauczanie w boguszowickiej szkole prowadzono wyłącznie w języku polskim. Dopiero za jego następcy uczono też języka niemieckiego, który od 1872 r. stał się językiem wykładowym. Inna ciekawostka dotycząca omawianego organisty wskazuje, że poszerzył on ogród, w którym do 1832 r. znajdowało się tylko kilka drzew owocowych, i założył też dwa małe ogródki kwiatowe przed szkołą. Damroth przebywał w Boguszowicach do końca swego życia, zmarł 10 maja 1867 r.

Datację zamieszczoną na karcie tytułowej kancjonału – lata 1811–1821 – należy kojarzyć z przejściem zbioru przez konkretnego właściciela – użytkownika. Z pewnością ta druga data nie jest wyznacznikiem terminu *ad quem*, gdyż zmiany w pisowni wskazują na systematyczne dalsze uzupełnianie zasobu pieśniowego. Można z całym przekonaniem stwierdzić, że omawiany zbiór prezentuje określony repertuar śpiewów kościelnych na Górnym Śląsku w pierwszej połowie XIX w. Ponieważ na tym terenie krzyżowały się różne tradycje religijne i kulturowe, dlatego warto przybliżyć zawartość kancjonału i odnieść go do najważniejszych zbiorów śpiewów kościelnych tego czasu.

2. Ogólna charakterystyka kancjonału – jego zasób

Kancjonał liczy w sumie 347 pieśni, w tym około połowa utworów (dokładnie 173) widnieje z samym tylko tekstem, także bez odniesienia do melodii innej pieśni. Wszystkie śpiewy są w języku polskim, pojawiają się jedynie bardzo sporadycznie łacińskie tytuły psalmów i oznaczenia niektórych części Mszy św. Na podkreślenie zasługuje fakt, że przeważają teksty pisane poprawnym językiem literackim, a naleciałości gwarowe są nieliczne, np. nawiedziciel, chwalemy, rozpomnij.

55 pieśni posiada pełny zapis melodii, jedynie w dwóch przypadkach zanotowano tylko sam incipit. Melodie te są nieraz proponowane jako wzorzec i stosowane w formie kontrafaktury z wieloma odrębnymi tekstami. W przypadku 52 pieśni widnieją również harmonizacje w formie akompaniamentu organowego. Zarówno notacja muzyczna, jak i teksty, nie zawsze są czytelne, gdyż karty w zbiorze zapisywano dwustronnie i bardzo często przebija materiał pisarski z karty poprzedniej. Zauważa się stosowanie dawnych kluczy, głównie klucza tenorowego C oraz klucza basowego F; są one zapisywane tylko w pierwszym systemie nutowym danej pieśni. Warto też podkreślić, że w manuskrypcie widnieje sporo samych pięciolinii bez nut, ewidentnie przygotowanych dopiero pod zapis muzyczny.

W kancjonale zaznacza się tendencja do uwzględnienia w szerszym zakresie repertuaru śpiewów kościelnych oraz wybitnie polski charakter całego zbioru, co w tym czasie na Śląsku mogło być rodzajem patriotycznej manifestacji i znakiem przeciwstawienia się wpływom zarówno niemieckim, jak i czeskim.

z 85 dziećmi wystąpiła z boguszowickiego związku szkolnego. Por. M. KULA, *Kronika, cz. 2, Szkoły – Boguszowice*, „Serce Ewangelii. Pismo Parafii NSPJ w Boguszowicach” 89 (2000), s. 1. Autor powołuje się na historyczne opisy Boguszowic i Gotartowic w monografii: A. NOWACK, *Geschichte der Landpfarreien des Archipresbyteriates Sohrau O/S, Oppeln 1912*.

3. Działy śpiewów

W omawianym zbiorze można wyodrębnić 17 zasadniczych działów pieśniowych, uporządkowanych zgodnie z układem roku kościelnego. Dodatkowe 2 działy to śpiewy okolicznościowe, w których skład wchodzi 7 dodatkowych podgrup pieśni oraz zamykające całość śpiewy za zmarłych. Do działów o największym zasobie śpiewów należą: o świętych – 56 utworów, o Narodzeniu Pańskim – 38, o Najświętszej Maryi Pannie – 35 i pasyjne – 32. Osobne działy pieśni – o Opatrzności Boskiej i o Bożym Miłosierdziu – w zasadzie są zdominowane przez pieśni psalmowe. Warto też podkreślić dosyć oryginalny tytuł jednego z działów: *Psalmy Dawidowe i insze Pieśni o utwierdzenie Kościoła Chrześcijańskiego Katholickiego w wierze i o wykorzenie Herezyi*. W związku z systematycznym uzupełnianiem zbioru daje się zauważyć dopisywane utwory, opatrzone tytułem już wcześniej użytym na oznaczenie jakiegoś działu.

Podział zbioru na poszczególne działy śpiewów, z zachowaniem oryginalnej nazwy i zaznaczeniem liczby pieśni w ramach danego działu, także z dodanymi później, przedstawia się następująco:

[Adwentowe] – 8

Pieśni o narodzeniu Pańskim – 38

Pieśni o Męce Pana naszego Jezusa Chrystusa – 18

Pieśni o zmartwychwstaniu Pana Jezusowym – 14, w tym zestawieniu 4 pieśni na Wniebowstąpienie

Pieśni o Duchu Świętym – 9

Pieśni na Świętą Trojcę – 4, w tym również hymn *Ciebie, Boże, chwalemy*

Pieśni na Boże Ciało – 11

Sposob słuchania Mszy Świętej znabożnym śpiewaniem – 10, w tym dopisane później – 2

Pieśni o Najsłodszy Imieniu Jezus – 8

Pieśni o Boskiej Opatrzności – 18, w tym dopisana później – 1

Psalmy Dawidowe i insze Pieśni o utwierdzenie Kościoła Chrześcijańskiego Katholickiego [sic!] w wierze i o wykorzenie Herezyi – 9

Pieśni o Miłosierdziu Boskim – 18

Pieśni o Panu Jezusie – 19, w tym jest 14 pieśni pasyjnych

Pieśni o Skrusze – 15, w tym dopisana później – 1

Pieśń w utrapieniu – 13, w tym dopisane później – 2

Pieśni o Najświętszej Pannie Maryi – 35, wliczono dopisane później – 2

O Świętych [i aniołach] – 56, wliczono dopisane później – 17

Śpiewy okolicznościowe, w tym:

Pieśni o Marności światowej i obłudzie świata – 3

Pieśń pod czas Suszy – 3

Pieśni pod czas niepogody – 2

Pieśń pod czas Grzmotu – 1

Pieśń wczasie żniwa – 1

Na podziękowanie Panu Bogu za Urodzaie – 1

Pieśń pod czas Woyny – 3

Śpiewy za zmarłych opatrzone tytułem: *Pieśni o śmiertelności, które przy Pogrzebach śpiewane bywaią* – 27.

4. Tajemnice kancjonału – zagadnienia wybrane

4.1. Tematyka pieśni

Charakterystyczną cechą omawianego zbioru jest duże nagromadzenie kolęd i śpiewów pasyjnych oraz pieśni związanych z kultem świętych.

Znaczne zużycie kart w ramach działu śpiewów o tematyce maryjnej wskazuje na ich częstsze wykonywanie. Natomiast na uwagę zasługuje fakt, że nie zastosowano zbyt wielu tytułów odwołujących się do jakiegoś specjalnego wezwania ku czci Matki Bożej czy związanych ze specyficznym kultem. Osobnymi tytułami oznaczono jedynie pieśni do Matki Bożej Różańcowej (4), Szkaplerznej (1), Piekarskiej (1), pojawiają się też pojedyncze pieśni o Sercu Maryi i o Koronce Najświętszej Maryi Panny.

Zaskakujący jest fakt nielicznych, bo tylko pięciu, typowych śpiewów mszalnych. Są to następujące pieśni: *Boże, Ojcze, Ty z miłości*; *Boże, Stwórco nasz Panie*; *Co nam nakazuje*; *Przed Tobą padamy* i *Nuż wszyscy prawowierni*. Tytuły poszczególnych części *ordinarium* i *proprium missae* podano albo w języku polskim, albo po łacinie.

Hymn *Te Deum* oznaczony został jako hymn św. Augustyna, z inicjalnymi wersami: „Ciebie, Boże, chwalemy, Ciebie Panem być, wyznawamy. Tobie Oycu wszystka ziemia cześć oddawa”. W zbiorze widnieje jedynie sam tekst, zapisany w formie ciągłej, z zakończeniem: „Wtobiem Panie nadzieję położył, niechayże nie będę pochańbiony [sic!] na wieki. Amen”.

Liczenie reprezentowany jest dział pieśni za zmarłych, w sumie 27 utworów, w tym aż 8 pieśni mających zastosowanie przy pogrzebach dzieci, przy czym cały ten repertuar stanowią wyłącznie same teksty, co wskazywałoby na używanie innego zbioru śpiewów pogrzebowych z nutami¹².

4.2. Kult aniołów i świętych

Najliczniej reprezentowany dział pieśni o aniołach i świętych zasługuje na bliższą uwagę, gdyż oprócz uczczenia osób wyniesionych na ołtarze, znanych powszechnie w ogólnokościelnym kalendarzu liturgicznym, występują w zbiorze pieśni potwierdzające kult świętych patronów polskich: bł. Bronisławy, św. Jacka, św. Jana Kantego, bł. Salomei, św. Stanisława Kostki, św. Stanisława biskupa oraz potwierdzające kult bardziej rozpowszechniony na Śląsku, np. św. Barbary, św. Jana Nepomucena, św. Rocha, św. Walentego. Pojawiają się także śpiewy ku czci świętych mniej znanych, ale czczonych w tradycji lokalnej, np. do św. Benona, św. Otylii, św. Onufrego Pustelnika, św. Rozalii, św. Tekli. Warto jeszcze zaznaczyć, że są również w zbiorze

¹² Z nieco późniejszego czasu pochodzi drukowany zbiór o takim przeznaczeniu: G.E. RONGE, *Melodie do książki modlitewnej i kancjonał dla pospolitego ludu katolickiego na potrzebę podczas nabożeństw w kościele, w domu i przy pogrzebach*, Opole 1830.

pieśni do św. Antoniego, jako patrona kościoła w Tworogu, i św. Mikołaja, patrona dawnego kościoła w Warszowicach¹³. Na uwagę zasługują pieśni do świętych, których orędownictwa wzywano w tamtym czasie szczególnie w związku z dramatycznymi wydarzeniami, jak zarazy, wojny i klęski żywiołowe. Są to pieśni do św. Rozalii i św. Sebastiana, zwanych patronami od morowego powietrza, oraz do św. Benona, którego pomocy upraszano w epidemiach i chorobach bydła.

Poniższe zestawienie w porządku alfabetycznym przedstawia wszystkie osoby świętych i błogosławionych, łącznie ze świętymi aniołami, które zostały w omawianym kancjonaie uczczone formą pieśni kościelnej: Aniołowie Stróżowie, Archanioł Michał, Anna, Antoni, Barbara, Benon, Bronisława bł., Franciszek, Franciszek Ksawery, Ignacy, Izydor, Jacek, Jan Kanty, Jan Nepomucen, Józef, Józef Kalasancjusz, Józef z Kupertynu bł., Maria Magdalena, Mikołaj, Onufry Pustelnik, Otylia, Paweł Pustelnik, Roch, Rozalia, Salomea bł., Sebastian, Stanisław Kostka, Stanisław biskup, Tadeusz, Tekla, Teresa, Walenty, Wawrzyniec, Wincenty Ferreriusz.

4.3. Pieśni okolicznościowe

W dziale pieśni okolicznościowych na uwagę zasługują nieznanne dziś śpiewy: pieśń podczas grzmotu – *Boże wszechmocny, Boże litościwy*, trzy pieśni z przeznaczeniem do śpiewania podczas wojny – *Ach Boże, Ojczy sprawiedliwy; O sprawiedliwy, miłosierny Boże; Owa czas, Panie, przyszedł pożądany* (Ps 84), kilka śpiewów na czas niepogody i suszy oraz trzy pieśni w ramach osobnych działów, opatrzonych tytułami: *O Marności światowej* i *O obłudzie świata*.

4.4. Psalmi

Cechą wyróżniającą *Zbioru* jest duże nagromadzenie psalmów o strukturze pieśni zwrotkowej. W sumie są 53 teksty psalmowe, z czego zdecydowana większość, bo aż 49, stanowi przekład Jana Kochanowskiego z jego *Psalterza Dawidowego*, wydanego po raz pierwszy w Krakowie w Drukarni Łazarzowej w 1579 r.; dalsze cztery psalmy zostały zaczerpnięte z przekładów tradycji protestanckiej. Wiadomo, że mistrz z Czarnolasu w tłumaczeniu biblijnych tekstów posłużył się piękną renesansową poetycką parafrazą, stosując różnorodny wiersz – od siedmiozłogłosego po czternastozłogłosego, a także zróżnicowaną budowę stroficzną – od dwu- do ośmiowierszowej. W omawianym zbiorze psalmy funkcjonują głównie jako pieśni okolicznościowe, oznaczone różnymi podtytułami, wynikającymi z treści danego psalmu, np. *O miłosierdziu Bożym, O skrusze*. Melodie zastosowane do psalmów zwykle funkcjonują już w formie kontrafaktury z innymi tekstami, np. *Będę Cię wielbił i Kto się w opiekę*. Ta druga pieśń, oznaczona też jako psalm 90, występuje dwukrotnie

¹³ Ten pierwszy kościół drewniany, zbudowany w 1721 r., został spalony w 1945 r. Por. I. REJDUCH-SAMKOWA, J. SAMEK (red.), *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. VI: *Województwo katowickie*, z. 9: T. CHRZANOWSKI, M. KORNECKI (red.), *Powiat pszczyński*, Warszawa 1961, s. 41. Obecny kościół murowany w Warszowicach zbudowano w latach 1957–1959 pod wezwaniem Niepokalanego Serca Maryi. Por. J. PAWLICZEK (oprac.), *Katalog archidiecezji katowickiej 2005*, cz. 2: *Dekanaty i parafie*, Katowice 2005, s. 517.

(k. 249, 279) i przedstawia melodię szczególnie popularną na Śląsku, a odrębną od powszechnie znanej wersji ogólnopolskiej (z XVII/XVIII w.). Całkiem możliwe, że jest to jej najwcześniejszy zapis, gdyż dotychczas do najstarszych znanych zaliczano wersję z kancjonału Muthwilla z 1847 r.¹⁴ Rekonstrukcję melodii, jak i pełne zestawienie psalmów podano w aneksie.

4.5. Wielozwrotkowość

W omawianym zbiorze pojawiają się pieśni bardzo rozbudowane tekstowo, niektóre liczą nawet po kilkadziesiąt zwrotek, np. *Boże, Ojczy – 52; Ogródzie oliwny – 39; Duszo, śpiewaj Panu*, Ps 103 – 35; *Uważ, pobożny człowiecze* (za zmarłych) – 34. Tego rodzaju struktury wielozwrotkowe są zjawiskiem dosyć typowym dla kancjonałów pielgrzymkowych¹⁵, natomiast nie tak często spotyka się je w zbiorach śpiewów używanych przez organistów w ramach nabożeństw kościelnych.

4.6. Nabożeństwa

Charakterystyczną cechą repertuaru omawianego zbioru jest brak nabożeństw, takich jak Gorzkie żale i Droga krzyżowa, co potwierdza, że obrzędy te, wprawdzie wówczas znane nie były jeszcze praktykowane w zasięgu powszechnym¹⁶. Daje się także zauważyć brak nabożeństwa niesporów ludowych, w tym psalmów w przekładzie Franciszka Karpińskiego i jego pieśni nabożnych, bardzo popularnych już wówczas w innych zbiorach, w tym również na Śląsku¹⁷. Nie ma też osobnego nabożeństwa ku czci Najświętszego Serca Pana Jezusa, a pieśni o tej tematyce są nieliczne.

4.7. Melodie oryginalne i kontrafaktury

Melodie przypisane do jednego tylko tekstu pojawiają się głównie w dziale kolęd i pieśni pasyjnych. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku 35 utworów. Pełne zestawienie tytułów pieśni, również z oznaczeniem własnych, oryginalnych melodii, przedstawiono w aneksie.

Cechą charakterystyczną opisywanego kancjonału jest bardzo liczne występowanie kontrafaktur. W dawnych śpiewnikach, począwszy od XVI w., stosowano okre-

¹⁴ *Śpiewnik powszechny z dowodzącymi składami czyli Melodie i Cancjonał zawierając w sobie pieśni na potrzebę pod czas nabożeństw w kościele dla pospolitego ludu katolickiego ułożony przez E. F. W. Muthwilla. W Głogówku, 1847. Nakładem Henryka Handla.* Pieśń oznaczona tytułem „Psalm 90”, nr 20, s. 40–41. Bliższe omówienie tej wersji zob. A. REGINEK, *Z problematyki dziejów i wariabilności pieśni „Kto się w opiekę” w śląskich przekazach źródłowych*, w: K. TUREK, B. MIKA (red.), *Muzyka religijna – między epokami i kulturami*, t. III, Katowice 2012, s. 23–37.

¹⁵ Np. w typowo pielgrzymkowym kancjonału z Leśnicy pieśni liczące kilkadziesiąt zwrotek. Por. A. REGINEK, *Kancjonał rękopiśmienny*, s. 27.

¹⁶ Nabożeństwo Drogi krzyżowej szerzej rozpowszechniło się od 1871 r., a Gorzkie żale były popularyzowane lokalnie za sprawą misjonarzy. Brak tych nabożeństw zaznacza się także w innych rękopiśmiennych kancjonałach śląskich z pierwszej połowy XIX w. Por. A. REGINEK, *tamże*, s. 116.

¹⁷ Właściwa dominacja psalmów Karpińskiego w niesporach ludowych ma miejsce od połowy XIX w. Por. A. REGINEK, *Pieśni nabożne Franciszka Karpińskiego oraz psalmy w jego tłumaczeniu w przekazach źródłowych i tradycji ustnej*, *Studium teologiczno-muzykologiczne*, Katowice 2005, s. 532 nn.

ślenie „nòta”¹⁸ albo „na nutę” (łacińskie *sub nota*, staroniemieckie *im Thon*). W omawianym zbiorze pojawia się określenie: „na tę notę, iak” albo „melodyia iak”. Warto zauważyć, że niektóre melodie popularnych pieśni stosowane są wielokrotnie, jako wzorzec melodyczny w odniesieniu do różnych tekstów, m.in. *Kto się w opiekę* – 15 razy, *Ty, któraś piękne dni* – 14, *Witaj jutrzeńko* – 9, *Żal mi, żem zgrzeszył* – 7, *Bądź pozdrowiona Panienko Maryja* – 5, *Będę Cię wielbił* – 5, *Witaj święta i poczęta* – 5. Taka praktyka podstawiania nowych tekstów do tej samej melodii była w tamtym czasie bardzo powszechna, stosowano ją zarówno w zbiorach katolickich, jak i ewangelickich, zwykle celem łatwiejszego przyswojenia i szybszego spopularyzowania śpiewów¹⁹. Przy tego typu adaptacjach obiegowych melodii do nowych utworów nierzadko natrafia się na zróżnicowaną strukturę tekstu, co w efekcie prowadzi do wariabilności melodyczno-rytmicznej. Niekiedy też nowe teksty, stając się bardziej popularne, zastępowały tytuł lub incipit pieśniowy pieśni wcześniejszej.

Pojawiają się również odniesienia do melodii pieśni kościelnych, których zapisu nutowego faktycznie w zbiorze nie ma. Chodzi o następujące tytuły: *Bądź pochwalon na wieki*; *Bądź pozdrowiona Panienko*; *Bogu ufaj duszo moja*; *Boże, Stwórcu*; *Ci, którzy już...*; *Czasu gniewu i czasu*; *Do Ciebie, Panie*; *Gdzie jest Jezus*; *Kto chce służyć Pannie*; *O, duszo wszelka*; *O gospodzie uwielbiona*; *O, który siedzisz*; *O, mam ci ja swego*; *Ogrodzie oliwny*; *Pan Jezus w niebo wstępuje*; *Pange lingua*; *Przezacna Księżno*; *Szczęśliwy, kto sobie*; *Święta Panno, Tyś nad wszystkie*; *Twoja cześć, chwała*; *Ty, któraś piękne dni swoje*; *Ufam w Bogu*; *Wierzę, że Bóg jest*.

Tego rodzaju praktyka wskazuje, że wymienione pieśni były powszechnie znane, a ich melodie należały do szczególnie popularnych²⁰.

4.8. Zapis harmoniczny

Jak już zaznaczono, 52 pieśni mają zapis harmoniczny w formie akompaniamentu organowego. Należy podkreślić, że takie opracowania, nawiązujące do tradycji wykonawczych z przełomu XVIII i XIX w., stanowią jedną z wcześniejszych grup towarzyszeń organowych na gruncie polskim²¹. O podobnych zbiorach rękopiśmiennych organistów śląskich, raczej pochodzenia niemieckiego – Sagego w Rybniku oraz

¹⁸ Por. *tamże*, s. 28, 34. W XVIII w. kształtowała się dopiero forma użycia „o” lub „ö” (u), stąd było jeszcze duże wahanie w użyciu ò pochylonego. Por. I. BAJEROWA, *Kształtowanie się systemu polskiego języka literackiego w XVIII wieku*, Wrocław 1964, s. 59.

¹⁹ Np. wśród 49 utworów stanowiących pierwowzór *Pieśni nabożnych* Franciszka Karpińskiego 18 z nich ma odautorskie wskazanie „na nutę” do melodii innej znanej pieśni. Por. A. REGINEK, *Pieśni nabożne Franciszka Karpińskiego*, s. 29. Zob. także częstą praktykę stosowania różnych tekstów do jednej melodii w zbiorach ewangelickich: W. WĘGRZYN-KLISOWSKA, *Polskie kancjonały ewangelickie na Śląsku od XVII do XX wieku (Zarys monograficzny)*, Warszawa 2001, s. 71–73.

²⁰ Niekóre z tych pieśni pojawiają się jako wzorzec w kancjonałach wcześniejszych, np. w przytaczanym już zbiorze *Pieśni nabożne* F. Karpińskiego: *A ci, którzy już dni swoje*, *Bądź pozdrowiona Panienko* i *Twoja cześć chwała*.

²¹ Por. K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna w opracowaniu kompozytorów XIX wieku*, Lublin 1964, s. 32.

Winklera i Maasego w Tarnowskich Górach, wspomina na początku XX w. ks. Jan Kudera, ale przekazy te się nie zachowały²².

Akompaniament organowy w omawianym zbiorze nie przedstawia zbyt wielkiej wartości pod względem muzycznym, cechuje go styl kancjonałowy i fortepianowość faktury. Zaznacza się ona w częstych zmianach ilości głosów, w stosowaniu zagęszczonych układów 5-, 6-, a nawet 7-dźwiękowych, podwajaniu w oktawie głosu basowego, w figuracjach akordowych i wytercjowaniu melodii. Może to stanowić przejaw pewnych „harmonicznym manier organistowskich”²³. Elementy typowej faktury organowej pojawiają się rzadziej. Dosyć zaskakujący jest brak wstępów, w formie przygrywek, czy też stosowania międzygrywek albo kody, gdyż były to elementy charakterystyczne i na Śląsku dosyć powszechnie stosowane, ale widocznie autorzy kancjonału albo ich nie praktykowali, albo też nie widzieli potrzeby ich zapisywania.

5. Porównanie z innymi źródłami

Ogólne porównanie zasobu śpiewów omawianego kancjonału z repertuarem trzech reprezentatywnych, w sensie oddziaływania, ale późniejszych drukowanych przekazów źródłowych: *Śpiewnik kościelny* Mioduszewskiego, Kraków 1838–1853, *Kancjonał* Perzicha, Wrocław 1841, i *Chorał* Nachbara, Berlin 1856²⁴, pozwala wyodrębnić pewien kanon pieśni tradycyjnych, które wspólnie funkcjonują w tych zasobach i zwykle są również znane w zasięgu ogólnopolskim. Niektóre śpiewy z badanego manuskryptu, typowe dla tradycji śląskiej, występują także w nieco późniejszym druku, w przytaczanym już *Śpiewniku* Muthwilli. Natomiast szczególnie interesujące dane dla dokumentacji historycznej analizowanego materiału pieśniowego przynosi porównanie z zasobem wcześniejszego, XVIII-wiecznego wrocławskiego zbioru pt. *Cancyonał pieśni nabożnych według obrzędów Kościoła Świętego Katolickiego na uroczystości całego roku z przydatkiem wielu nowych sporządzony i wydany w Drukarni Akademickiej Colleg. Societ. Jesu — Wratislaviae A. 1734*²⁵. W wyniku analizy porównawczej daje się zauważyć, że aż 118 pieśni i psalmów w badanym zbiorze rękopiśmiennym znajduje swoje potwierdzenie w druku wrocławskim. W sumie stanowi to 34,5%, czyli nieco ponad 1/3 całego zasobu śpiewów znajdujących się w manuskrypcie. Byłby to dodatkowy sygnał wskazujący, że autorzy opisywanego kancjonału mieli z Wrocławiem bliższe relacje, może poprzez studia czy przynależność do tej samej prowincji kościelnej, jednocześnie próbowali upowszechniać pewne pieśni i w ten

²² Por. [J. KUDERA], *Polska pieśń na Górnym Śląsku*, Bytom 1911, s. 6.

²³ K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna*, s. 45.

²⁴ Por. *Śpiewnik kościelny* M.M. Mioduszewskiego; *Zupełny katolicki Kancyonał i Książka Modlitewna dla użytku pobożnych chrześcijan*, wydane przez Szymona Perzicha, Plebana Tworkowskiego, byłego Dyrektora Seminarium szkolnego w Górnym-Głogowie, Wrocław 1841; *Chorał czyli dostateczny zbiór melodyi do przeszło 700 pieśni katolickich w języku polskim, ułożony na cztery głosy do grania na organach i śpiewania przez Józefa Nachbara, nauczyciela przy Król. Katol. Seminarium naucz. w Paradyżu, a wydany przez ks. Bernarda Bogedain, radcę rejencyjnego, duchownego i szkolnego w Opolu*, Berlin 1856.

²⁵ Podaję za: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=254458&from=FBC>, 9 IX 2016. W Bibliotece Jagiellońskiej jest nieco późniejsze, również wrocławskie, wydanie tego zbioru – z 1769 r.

sposób utrwalali także śląską tradycję śpiewów kościelnych. Na uwagę zasługuje fakt zapożyczenia pewnych pieśni z przekazu źródłowego o tradycji protestanckiej²⁶. Trzeba jednak podkreślić, że w dalszym ciągu 50 pieśni (w tym 2 z zapisem melodii) w omawianym zbiorze pozostaje nieznanymi, zarówno w druku wrocławskim, jak i w innych badanych przekazach źródłowych drukowanych, częściowo także w górnośląskich muzycznych manuskryptach. Utwory te wydzielono w aneksie. Nie da się wykluczyć, że prezentują one twórczość samych autorów kancjonału, z całą pewnością wskazują na lokalną tradycję, a dla tworzenia dokumentacji śpiewów ojczystych stanowią materiał niezwykle wartościowy. Dalsze studium na temat proveniencji tych pieśni, jak również szczegółowe kwestie dotyczące wariabilności warstwy słownej i muzycznej wykraczają poza ramy artykułu. Niemniej tak cenny repertuar oryginalnych śpiewów może inspirować do dalszych badań nad chronologią i zasięgiem terytorialnym polskich pieśni kościelnych, z uwzględnieniem specyfiki tradycji śpiewawczej na Górnym Śląsku.

* * *

Rękopiśmienny *Zbiór pieśni całorocznych* zasługuje ze wszelkich miar na utrwalenie i zakwalifikowanie go do cennych źródeł polskich pieśni kościelnych. Badania porównawcze z innymi źródłami rękopiśmiennymi i drukowanymi tego czasu wskazują na częściowe infiltracje repertuarowe, a nieco większe powiązania z drukowanym zbiorem wrocławskim. Pewne symptomy przemawiają za uznaniem omawianego rękopisu jako kancjonału autorskiego Jakuba Mordana, uzupełniony w drugiej części przez Jana Damrotha (od połowy zbioru jest inne pismo). Ponieważ jest to źródło śpiewów reprezentujące tradycję górnośląską, zarówno poprzez autorów – użytkowników, jak i miejsce przechowywania, dlatego tym bardziej należy podkreślić wybitnie polski charakter kancjonału, zarówno w repertuarze pieśni, jak i w samych tekstach zapisanych wyłącznie w języku ojczystym. W okresie trwających zaborów i nasilonej germanizacji Śląska w XIX w. fakt upowszechnienia w katolickich świątyniach nabożnych śpiewów ojczystych stanowi świadectwo wiary, umiłowania Kościoła i ojczyzny. Opisany przekaz źródłowy może służyć w dalszych badaniach nad pieśnią kościelną, zwłaszcza w twórczych analizach pomagających w odkrywaniu genezy danego utworu oraz czasowego i terytorialnego zakresu jego rozpowszechnienia.

²⁶ W artykule posłużono się przekazem źródłowym: *Kancjonał zawierający w sobie pieśni chrześcijańskie stare i nowe, z przydatkiem modlitw, także z sumariuszem katechizmowym i tekstami potrzebnymi*, w Brzegu, nakładem i drukiem A. Klockau 1906. Jest to reedycja wielokrotnie wznawianego kancjonału Jana Christiana Bockshammera z 1776 r. Por. W. OGRODZIŃSKI, *Dzieje piśmiennictwa śląskiego*, Katowice 1965, s. 76.

ANEKS

Wprowadzenie do aneksu

Aneks ma strukturę pięcioczęściową. W pierwszej kolejności zamieszczono alfabetyczny spis wszystkich śpiewów, które występują w omawianym *Zbiorze pieśni całorocznych*. Po incipicie, z zachowaniem oryginalnej pisowni²⁷, podano numer karty, na której znajduje się dany utwór w kancjonale, oraz skrótowe oznaczenia: t = tekst, w nawiasie podano liczbę zwrotek; m = zapis melodii; h = zapis harmonizacji; ad = odwołanie do melodii innej pieśni.

W dalszych dwóch wykazach podano najpierw psalmy, z odniesieniem do *Psalterza* w przekładzie Jana Kochanowskiego²⁸, w przypadku czterech psalmów także do zbiorów protestanckich – kancjonału z Brzegu i Biblii Gdańskiej, a następnie zgrupowano pieśni zapożyczone z tej tradycji²⁹. Przy incipicie widnieje objaśnienie wskazujące na przeznaczenie danego utworu.

Kolejną, czwartą część aneksu stanowi zestawienie obejmujące śpiewy, które na podstawie aktualnego stanu wiedzy i przeprowadzonych badań porównawczych z innymi źródłami można uznać za utwory oryginalne³⁰. Chodzi tu o grupę pieśni, które nie mają konkordancji źródłowej i należy je hipotetycznie traktować jako twórczość utrwaloną wyłącznie w opisywanym kancjonale³¹.

Końcowa część aneksu zawiera zapis nutowy śląskiej wersji melodycznej pieśni *Kto się w opiekę*.

²⁷ W kancjonale daje się zauważyć niekonsekwencje w pisowni, opuszczanie kropek, kresek, np. „pieśń”, podobnie w kwestii pisowni łącznej czy rozdzielnej. Był to dział pisowni w XIX w. słabo unormowany. Por. I. BAJEROWA, *Polski język ogólny XIX wieku. Stan i ewolucja*, t. I: *Ortografia, fonologia z fonetyką, morfologia*, Katowice 1986, s. 44. Por. także A. REGINEK, *Kancjonał rękopiśmienny*, s. 91–92.

²⁸ J. KOCHANOWSKI, *Psalterz Dawidów*. Fototypia – transkrypcja wyd. z 1583 r., J. WÓRNCZAK (oprac.), Wrocław 1982.

²⁹ Por. *Kancyonal zawierający w sobie pieśni chrześcijańskie*. Interesujący jest fakt, że podobnych infiltracji repertuarowych nie można wykazać w odniesieniu do innego źródła śpiewów ewangelickich, szczególnie rozpowszechnionego w południowej części Śląska, por. *Kancyonal czyli Śpiewnik dla chrześcijan ewangelickich, zebrany i ułożony za staraniem ewangelickiego duchowieństwa w Śląsku austriackim*, Cieszyn 1871⁴, nakładca ks. Jerzy Heczko, drukarz Karol Prochaska.

³⁰ Oprócz odniesienia do wszystkich zbiorów śpiewów kościelnych przytaczanych już w artykule, wykorzystano dodatkowo inne obszernie wykazy pieśni, w: B. BARTKOWSKI (red.), *Polskie śpiewy religijne społeczności katolickich, Studia i materiały*, t. I, Lublin 1990, s. 392–398; M. PLESZAK, *Polska pieśń kościelna w kancjonałach dziewiętnastowiecznych*, Katowice 2008, aneks 4, s. 346–371 (mps w Bibliotece Wydziału Filologicznego UŚ); A. REGINEK, *Kancjonał rękopiśmienny*, s. 170–183, A. WIĘCLEWSKA-BACH, *Das polnische katholische Kirchenlied in oberschlesischen Gesangbüchern von 1823 bis 1922*, Sinzig 1999, s. 261–298.

³¹ Por. K. MROWIEC, *Dokumentacja historyczna materiału*, w: B. BARTKOWSKI (red.), *Polskie śpiewy religijne*, s. 40.

Część 1. Alfabetyczny spis wszystkich śpiewów

- A coż z tą Dzieciną – k. 80, t (10), mh
A wczora zwieczora – k. 36, t (30), mh
Ach Boże, cóż w tey niższości – k. 244, t (15), ad
Ach Boże, Oycze sprawiedliwy panie – k. 589, t (10)
Ach Boże, Stwórco stworzenia – k. 578, t (12), ad
Ach Boże, Boże Oycze wszechmogący – k. 586, t (17), ad
Ach iuż moy Panie żniwa nastaiąły – k. 585, t (14), ad
Ach moy Jezu, kiedyś klęczał – k. 361, t (9), mh
Ach moy smutku ma żałości nie mogę – k. 621, t (12)
Ach moy smutku, ma żałości nie mam – k. 620, t (13)
Ach nieskończony litościwy Boże – k. 566, t (25)
Ach straszne chmury – k. 581, t (23), ad
Ach ubogi żłobie – k. 46, t (8), mh
Ach zła Ewa narobiła – k. 39, t (6)
Ach! Święty Janie Nepomucenie – k. 518, t (18)
Anioł Pasterzom – k. 31, t (6), mh
Archanioł Boży – k. 14, t (11)
Barbaro Panno Męczennico święta – k. 485, t (9), ad
Barbaro święta perło Jezusowa – k. 486, t (10), ad
Bądź pochwalon na wieki – k. 371, t (4)
Bądź pozdrowion Jezusie – k. 259, t (15)
Bądź pozdrowiona i wysławiona – k. 432, t (15)
Bądź pozdrowiona Panienko Marya – k. 448, t (7)
Bądź pozdrowione Serce mego Pana – k. 354, t (4)
Bądźcie z Bogiem Rodzicowie – k. 630, t (10)
Będą przestraszony tak strasznym widokiem – k. 342, t (11), mh
Będę cię wielbił – k. 309, t (10), mh
Będę Cię zawsze wielbił, Ps 33 – k. 316, t (24), ad
Biedny żywocie prawda żes miły – k. 614, t (11)
Błogosław duszo moia, Ps 102 – k. 326, t (11)
Bog wszechmocny, Bog prawdziwy, Ps 45 – k. 299, t (11), ad
Bogu Oycu i Synowi – k. 191, t (11)
Bogu ufay duszo moia, Ps 61 – k. 409, t (7)
Bogum oddał sprawę moję – k. 616, t (14)
Boże Abrahamów – k. 577, t (9), ad
Boże czemuś mnie Ps 21 – k. 378, t (21)
Boże kocham Cię – k. 242, t (25)
Boże litościwy w moy czas, Ps 63 – k. 416, t (12)
Boże moy miłosierdziu, Ps 50 – k. 373, t (20), ad
Boże Oycze tyś z miłości – k. 637, t (17)

- Boże przedwieczny – k. 273, t (7), ad
Boże stworczo nasz Panie – k. 220 t (27)
Boże w dobroci nigdy – k. 245, t (5)
Boże wieczny – k. 2, t (9)
Boże wszechmocny, Boże litościwy – k. 583, t (14), ad
Boże wszechmogący miłościwy Panie – k. 368, t (9), ad
Brońże mnie moy Panie, Ps 139 – k. 407, t (15), ad
Chorągiew Króla – k. 120, t (7), ad
Chrystus Pan idąc – k. 300, t (14), ad
Chrystus Pan zmartwychwstał, zwycięstwo otrzymał – k. 166, t (5), ad
Chrystus zmartwychwstan iest – k. 157, t (9), mh
Chwalmy wszyscy – k. 207, t (7), ad
Chwalmy wszyscy Krola – k. 172, t (18)
Ciebie Boże chwalemy – k. 218, t (30 wersów)
Ciebie chwalemy wiekuisty Boże – k. 517, t (8)
Ciebie my wieczny, Ps 74 – k. 393, t (8)
Ciebie na wieki wychwalać – k. 437, t (5)
Ciebie o Boże niezmierny, Ps 100 – k. 394, t (7)
Ciebie Wawrzyńce Święty – k. 557, t (14), ad
Cieszcie się dusze miłe – k. 200, t (6), ad
Cny Wirydarzu Anielski czystości – k. 493, t (8), ad
Co nam nakazuje – k. 632, t (24)
Cościę nieba straciły – k. 60, t (7)
Cotoż mi da tysiąc ięzyczno – k. 322, t (15)
Czasie nieszczęsny, srodze oplakany – k. 507, t (8), ad
Czasu gniewu i czasu twej zapalczywości, Ps 6 – k. 372, t (10), mh
Czemu człowiecze masz płakać – k. 624, t (9)
Czemu masz człowiecze płakać i żałować – k. 624, t (10)
Czemu me oko – k. 118, t (4)
Czemu się me serce – k. 296, t (14), ad
Czemu świat na prozną – k. 593, t (9)
Czemu świat tak bardzo – k. 591, t (16)
Czemu świat wojuje – k. 594, t (8)
Czemu tak prędko Panie – k. 629, t (10)
Czemuż tak czemu – k. 44, t (13)
Człowiek ia nieszczęśliwy, Ps 120 – k. 286, t (5)
Day nam Chryste – k. 127, t (15)
Do ciebie Panie pokornie – k. 217, t (4)
Do Ciebie się uciekamy, Marya – k. 474, t (20)
Dobranoc Głowo święta – k. 358, t (9), mh
Dobry serce afektu wielkiego – k. 524, t (11), ad
Dokąd mnie chcesz zapomnieć, Ps 12 – k. 375, t (8)

- Duchu święty Stworzycielu, serc ludzkich nawiedzicielu – k. 176, t (8), mh
Duchu święty zawitay knam – k. 180, t (13)
Duszo śpieway Panu, Ps 103 – k. 318, t (35), ad
Dziatki niewinne, Ps 112 – k. 325, t (4), ad
Dzieciątko się narodziło – k. 30, t (8), mh
Dziś Chrystus Król – k. 165, t (12), ad
Dziś nam nastał dzień – k. 161, t (12)
Dziś przed świtaniem – k. 50, t (4)
Ey kto na pomoc wzywa Onufrego – k. 559, t (7)
Ey kto pod strażą Michała świętego – k. 548, t (5)
Ey nuz Panscy służebnicy, Ps 139 – k. 332, t (4)
Gdy zokrutney Babilony, Ps 125 – k. 302, t (6)
Gdyśmy przyszli do Ciebie – k. 423, t (23)
Gdzie iest Jezus moy kochany – k. 255, t (6)
Głupi mowi sercu, Ps 13 – k. 302, t (7)
Głupia mądrości, Ps 18 – k. 323, t (13), ad
Gwiazdo morza – k. 11, t (7)
Gwiazdo morza , któraś Pana – k. 420, t (6), mh
Hey wdzień narodzenia – k. 77, t (11), mh
Heynał wszyścy – k. 1, t (9), mh
Honor Marya, sława Marya – k. 464, t (8)
Idź precz nieszczęśny grzeszniku – k. 536, t (15), ad
Ignacy święty od ognia zachoway – k. 525, t (10), ad
Jak każdy który się rodzi – k. 597, t (10)
Jako na puszczy, Ps 41 – k. 414, t (11)
Jasny Planeto Tebańskiey Pustyni – k. 558, t (10), ad
Jeden naturze – k. 192, t (9)
Jezu Chryste – k. 131, t (5)
Jezu duszne spoczniecie – k. 261, t (13)
Jezu moy litościwy – k. 370, t (12)
Jezu słodkie pamiętanie – k. 209, t (33), mh
Jezu ucieczka bezpieczna – k. 264, t (8)
Jezu wdobroci nigdy nie przebrany od Żydów – k. 214, t (10)
Jezu zraniony za me duszne rany – k. 346, t (11), mh
Jezu, dusze mey radości – k. 251, t (16)
Jezu, Jezu moy żywocie – k. 263, t (6), ad
Jezusa tu wzywam nowinę zaśpiewam – k. 510, t (12)
Jezusie pełen boleści – k. 336, t (24), mh
Jeźli sam Pan, Ps 126 – k. 285, t (5)
Jozefie święty zdomu krolewskiego – k. 497, t (13), ad
Józefie błogosławiony – k. 498, t (15), ad
Józefie opiekunie Boga – k. 500, t (13)

- Już cię żegnam – k. 135, t (14)
Już dziś w płaczu – k. 606, t (12)
Już na dobranoc Jezus kochany – k. 355, t (5), mh
Już pochwalmy – k. 29, t (5), mh
Już się tobą rozstawam – k. 604, t (10)
Już Syn Boży – k. 170, t (7), ad
Jużem mą pracę dokonał – k. 610, t (10)
Kazał Anioł do Betleem – k. 42, t (6)
Każda żyjąca dusza – k. 208, t (8), ad
Kiedy Krol Herod królował – k. 19, t (17), mh
Kłaniam Ci się nabożnie Boże utajony – k. 202, t (7)
Kochany w Bogu wielce Rochu święty – k. 534, t (5)
Krolu na ziemi, Ps 64 – k. 328, t (12), ad
Królowa Nieba co na tronie wiecznym – k. 563, t (9), ad
Królowo wszystkich od Boga – k. 441, t (21), ad
Krzyżu święty nadewszystko – k. 128, t (16)
Kto chce na świecie żyć – k. 523, t (10), ad
Kto chce Pannie Maryi służyć – k. 459, t (27), ad
Kto chce służyć Pannie – k. 452, t (24)
Kto się Pana Boga boi, Ps 127 – k. 280, t (8)
Kto się w opiekę, Ps 90 – k. 275, t (9), mh
Ktoż o tey dobie – k. 28, t (10), mh
Któż mnie pocieszy w biedzie – k. 565, t (5)
Ku czci Panu, Ps 99 – k. 310, t (5), ad
Kwiat Portugalski Antoni Padewski – k. 520, t (18)
Lament serdeczny w sercu mym – k. 350, t (8)
Ludzi strapiionych na niebie obrońca – k. 530, t (9), ad
Lulayże Jezuniu – k. 88, t (10)
Łaska Nieba gornego – k. 26, t (5)
Magdaleno przypuść mnie ma Patronko droga – k. 491, t (21), ad
Mamy przyjaciela Chrysta Zbawiciela – k. 23, t (8), mh
Marya Magdalena w świecie się kochała – k. 483, t (16), ad
Marya, Marya, nad słońce iaśniejsza – k. 426, t (7), mh
Matko niebieskiego Pana – k. 449, t (4)
Matko Różanca świętego – k. 450, t (4), ad
Mądrość i prawda wieczna – k. 121, t (16), mh
Mesyasz przyszedł – k. 65, t (12), mh
Miałem Jezusa serca kochanego – k. 376, t (11), mh
Mocny Boże z wysokości – k. 283, t (8)
Może teraz być wesołym – k. 85, t (10), mh
Narodził się w stayni – k. 83, t (11)
Nastalci nam dzień zbawienny – k. 185, t (6), ad

- Najświętsza Panno w przedziwnym obrazie – k. 469, t (6)
Nie karz nas Panie – k. 565, t (4)
Nie masz na świecie nic szczęśliwszego – k. 564, t (5), ad
Nie płynie potok rzewliwymi łzami – k. 352, t (6)
Nie trwoż o człowiecze – k. 243, t (22)
Nie tu oczyzna – k. 609, t (8)
Niech będzie Bóg nasz pochwalony – k. 505, t (6)
Niech będzie Bóg nasz pochwalony – k. 561, t (5)
Niech Jezus Chrystus będzie pochwalony – k. 369, t (5), mh
Nieście chwałę mocarze, Ps 28 – k. 322, t (10), ad
Nobliwy i prawdziwy – k. 561, t (13)
Nowa Jutrzenko Kraiu Sarmackego – k. 555, t (7), ad
Nowa światłość miejsca tutecznego – k. 494, t (13), ad
Nową traiedyą widzę z Kalwaryą – k. 576, t (6), ad
Nowy Monarsze moznemu, Ps 97 – k. 311, t (8), ad
Nuż my wierni Chrześciance – k. 611, t (15)
Nuż wszyscy prawowierni – k. 231, t (28), mh
Nuż wszyscy zserca wiernego – k. 182, t (19)
Nużeśmy Chrześciance – k. 17, t (7)
O Boże wieczny – k. 246, t (5), ad
O duszo wszelka – k. 125, t (10)
O Gospodzie uwielbiona – k. 463, t (7)
O iak srodze iest rozpięty – k. 119 t (3), ad
O jakoś piękna Panienko Piekarska – k. 467, t (8)
O Jezu moy drogi – k. 51, t (9)
O który siedzisz, Ps 15 – k. 277, t (9)
O mam ci ia swego Jezusa miłego – k. 367, t (8)
O sprawiedliwy, miłosierny Boże – k. 588, t (9), ad
Obfita łaska świętego – k. 178, t (7), ad
Obrońco uciśnionych, Boże litościwy, Ps 54 – k. 412, t (24), ad
Oddal od nas gniew – k. 410, t (11), ad
Ogrodzie Oliwny – k. 569, t (39)
Opatrzność twoia – k. 273, t (14), ad
Oto ia biedny robaczek – k. 623, t (11)
Owa czas, Panie, przyszedł pożądaný, Ps 84 – k. 590, t (8)
Oycze Boże – k. 99, t (52), mh
Pan chce krolować, Ps 92 – k. 331, t (4)
Pan Chrystus dnia świętecznego – k. 178, t (4), ad
Pan Jezu w Niebo wstępuie – k. 167, t (16)
Pan Jezus Chrystus wstał martwych – k. 163, t (14)
Pan Kroluie co włada, Ps 99 – k. 321, t (10), ad
Pan ogniem swoiey światłości, Ps 26 – k. 281 t (13), ad

- Pana ia wzywać będę, Ps 76 – k. 391, t (22), ad
Pana wołam Pana proszę, Ps 141 – k. 410, t (7), ad
Panie Jezu Chryste miły – k. 257, t (12)
Panie Królu Abrahama – k. 580, t (10), ad
Panno cnotami wielce zbogacona – k. 550, t (14), ad
Pasterze bieżeli – k. 55, t (7)
Pasterze mili – k. 48, t (11), mh
Pasterze paśli – k. 33, t (10), mh
Perło droga cna Panienko – k. 465, t (15)
Płacz, płacz kto żyw – k. 116, t (10)
Płaczcie Anieli – k. 145, t (27)
Płaczmyż wszyscy naymileysi – k. 363, t (14), mh (fragm.)
Płaczże dzisiay duszo – k. 113, t (11)
Po upadku – k. 6, t (11), mh
Podźmy z ochotą, Ps 94 – k. 284, t (7), ad
Poklękniy na kolana – k. 206, t (8), mh
Pomalušku Jozefie – k. 92, t (16)
Postrzeż się zrozumu obrany – k. 542, t (6), mh
Poydz duszyczko wyzwolona – k. 622, t (6)
Pozdrawiam Cię Panno święta – k. 488, t (6), ad
Prośmyż dzisiay świętego – k. 189, t (4)
Przed Tobą klękamy – k. 468, t (5)
Przed Tobą Panie – k. 382, t (10), ad
Przed tobą upadamy – k. 226, t (26), ad
Przez czyścowe upalenia – k. 476, t (6)
Przez twoie święte – k. 157, t (4)
Przezacna Xiężna Dziewica – k. 489, t (23)
Przy oney gorze – k. 72, t (10), mh
Przybądź do nas gościu wzięty – k. 186, t (6)
Przybieżeli do Betleem – k. 68, t (14), mh
Przyidzie Panie zaginać – k. 404, t (14), ad
Przyskoczę ja do tey szopy – k. 70, t (6), mh
Raduymy się Chrześcianie – k. 159, t (14), ad
Raduymy się wszyscy ztego – k. 187, t (13)
Rozkwitnęła się Lilia – k. 24, t (11)
Rozmyślamyż dziś – k. 123, t (13)
Rozpomniy sobie o Marya – okładka, t (5)
Rozpomniy stworzenie – k. 596, t (5)
Rózo, Ogrodu, raju niebieskiego – k. 526, t (9), ad
Sebastianie święty Męczenniku – k. 533, t (9), ad
Serdeczna Matko, opiekunko ludzi – k. 440, t (8), ad
Serdecznie oczekiwam zgonu – k. 602, t (13)

- Serdecznie wzdycham do Ciebie – k. 625, t (10)
Siedząc po niskich brzegach, Ps 136 – k. 306, t (10)
Sław języku chwalebne – k. 203, t (6), ad
Słuchaycie co żywo, Ps 48 – k. 397, t (14)
Słuchaycie zebrani Dekretu – k. 599, t (18)
Słuszna rzecz Panie, Ps 91 – k. 330, t (8), ad
Słyszę z Nieba – k. 58, t (9)
Smutne me serce w żalości omdlewa – k. 544, t (7), ad
Spuść z Ran twych krople – k. 356, t (6)
Stała Matka – k. 132, t (19)
Stanisławie Polski nasz Patronie – k. 506, t (8)
Szczęśliwy kogo – k. 269, t (18)
Szczęśliwy komu, Ps 31 – k. 384, t (9), ad
Szczęśliwy kto sobie – k. 496, t (8)
Szczęśliwy który nie był między, Ps 1 – k. 304, t (10)
Śliczna Panienska – k. 94, t (17)
Święta Panno Tyś nad wszystkie – k. 457, t (10)
Święty Jacyńcie Wyznawco – k. 546, t (15), ad
Święty Janie moy Patronie – k. 514, t (14)
Święty Janie Nepomucki, tyś iest Patron – k. 509, t (9)
Święty Oraczu dziwny Izydorze – k. 535, t (14)
Święty Walenty przezacny kapłanie – k. 556, t (11)
Tekło cnot ozdobo odważna – k. 552, t (22)
Tenci iest świat nędzny – k. 608, t (9)
Teraz o wierni, Ps 139 – k. 308, t (2), ad
Tobie nad pomysł – k. 12, t (5)
Tobie nieśmiertelny, Ps 149 – k. 312, t (9)
Tobie rządcą niebieski, Ps 138 – k. 288, t (14)
Troyca Bog Oyciec – k. 194, t (22)
Tryumfuy Niebo z gościa tak zacnego – k. 522, t (10), ad
Twoia cześć chwała – k. 199, inc. m, t (12)
Ty któryś gorzko na krzyżu – k. 341, t (5), ad
Ty któraś pięknie dni swoje – k. 438, t (13)
Tysiąc kroć bądź pozdrowiona – k. 430, t (12)
U drzwi twoich – k. 204, inc. m., t (16)
Ufam w Bogu w nieszczeniu – k. 400, t (12)
Urząd zbawienia – k. 8, t (10)
Usłysz prosby moie, Ps 101 – k. 388, t (16)
Uważ pobożny człowiecze – k. 139, t (34)
W skarbie niebieskim Jacku drogi – k. 545, t (7), ad
W xiążecym domu ślepo urodzona – k. 549, t (13), ad
W żłobie leży – k. 63, t (8), mh

- Wale marny świecie – k. 541, t (15), mh
Wale świecie tobie daię – k. 627, t (17)
Wdzień Bożego Narodzenia – k. 22, t (9), mh
Wesoły nam dzień – k. 157, t (17)
Wesoły nam dzień nastał, gdy Pan – k. 157, t (9 wersów)
Wieczny Boże nie znajdziesz, Ps 130 – k. 396, t (6)
Wielce powinna Boska Opatrzności – k. 569, t (5)
Wielki Oycze Wincenty – k. 531, t (22)
Wielki postronnych kraiow Apostole – k. 534, t (6)
Wierny w obietnicach – k. 527, t (24)
Wierzę, że Bóg jest – k. 237, t (23)
Wimię Oyca wszechmocnego – k. 502, t (32), ad
Wisi na krzyżu Pan Stworca Nieba – k. 348, t (7), mh
Witay Janie z Bolesława – k. 512, t (20), m
Witay Jezu kochany – k. 75, t (10), mh
Witay Jutrzenko rano powstająca – k. 444, t (12), mh
Witay Krolowa Nieba i Matko litości – k. 419, t (7)
Witay Nieba i nad słońce – k. 451, t (7), ad
Witay Pani my poddani – k. 462, t (8), ad
Witay Pani, Matko Matki – k. 478, t (13)
Witay Synu najsłodszy – k. 90, t (11)
Witay święta i poczęta – k. 435, t (8), m (fragm.)
Witay, witay a zawitay – k. 471, t (20)
Witaycie z Nieba zesłani – k. 563, t (9), ad
Wonny kwiecie – k. 545, t (4), ad
Wspominając Boże słowa – k. 110, t (13)
Wspominając początek żywota – k. 613, t (12)
Wspomnij o człowiecze – k. 618, t (18)
Wstał Pan Chrystus – k. 156, t (14), mh
Wstąpił Pan Chrystus – k. 175, t (16), ad
Wszechmocna mego Opatrzności – k. 265, t (16)
Wszechmocny Panie, Ps 7 – k. 279, t (8), ad
Wszego dobrego dawco – k. 579, t (11), ad
Wszystka moia jest nadzieia – k. 538, t (4), mh
Wszystka ziemia, Ps 65 – k. 313, t (17)
Wtobie ufność swoją kładę, Ps 70 – k. 401, t (26), ad
Wysłuchay wieczny Boże, Ps 142 – k. 386, t (10)
Wzywam Cie Boże świadku, Ps 4 – k. 291, t (7)
Z pomocą Boga miłego – k. 455, t (18)
Z dopuszczenia Day mi poznać – k. 539, t (12)
Z Nieba zesłany – k. 150, t (18)
Z raju pięknego Miasta – k. 40, t (30)

Z upadnięciem przed imieniem – k. 480, t (16), ad
 Z wielką nabożnością spieszmy – k. 515, t (20)
 Zachoway mnie o sprawco, Ps 11 – k. 306, t (8)
 Zaczniycie nową możnemu pieśń, Ps 95 – k. 314, t (13)
 Zagrzmiała, runęła – k. 35, t (5)
 Zawitay Córko Oyca przedwiecznego – k. 440, t (12), ad
 Zawitay gościu długo pożądaný – k. 554, t (12), ad
 Zawitay ranna jutrzeńko – k. 418, t (8), mh
 Zdrowaś bądź Marya – k. 3, t (12), mh
 Zmiłuy się nademną Boże litościwy, Ps 55 – k. 405, t (16), ad
 Zostań z nami Jezu – k. 303, t (9)
 Żaden nie wie co iest łaska – k. 421, t (12)
 Żal mi żem kiedy zgrzeszył – k. 247, t (12), mh

Część 2. Psalmy

Zestawiono 53 psalmy występujące w omawianym zbiorze, zgodnie z zastosowaną tam numeracją według Wulgaty. Numer w nawiasie stanowi odniesienie do identycznego tekstu w *Psalterzu* Jana Kochanowskiego. Teksty czterech psalmów: 33, 99, 127, 133, których incipity zaznaczono kursywą, są przekładem innego autora. Trzy z nich zostały przejęte ze wspomnianego już kancjonału brzeskiego, natomiast dodatkowa wersja Ps 133, z incipitem: *Ey nuz Panscy służebnicy*, jest przekładem Macieja Rybińskiego i występuje w Biblii Gdańskiej³². W nawiasie kwadratowym podano warianty incipitów, jakie widnieją w pierwowzorze.

- 1 (1) – Szczęśliwy który nie był między złemi
- 4 (4) – Wzywam Cie, Boże, świadku
- 6 (6) – Czasu gniewu i czasu twej zapalczywości
- 7 (7) – Wszchemocny Panie
- 11 (12) – Zachoway mnie, o sprawco
- 12 (13) – Dokąd mnie chcesz zapomnieć
- 13 (14) – Głupi mowi wsercu
- 15 (16) – O, który siedzisz
- 18 (19) – Głupia mądrości
- 21 (22) – Boże, czemuś mnie
- 26 (27) – Pan ogniem swoiey światłości
- 28 (29) – Nieście chwałę, mocarze
- 29 (30) – Będę cię wielbił
- 31 (32) – Szczęśliwy, komu
- 33 (34) – *Będę Cię zawsze wielbił* [Będę ja]
- 41 (42) – Jako na puszczy
- 45 (46) – Bog wszchemocny, Bog prawdziwy

³² Por. *Psalmi Dawida Przekładania X. Macieja Rybińskiego we Gdańsku*, s. 87, w: *Biblia Świeta to iest Ksiegi Starego y Nowego Przymierza*, Gdańsk 1632, www.bibliagdanska.pl 18 XI 2016.

- 48 (49) – Słuchaycie, co żywo [*Słuchaj, co*]
50 (51) – Boże moy miłosierdziu [*Boże w miłosierdziu swoim*]
54 (55) – Obrońco uciśnionych, Boże litościwy [*Obrońca*]
55 (56) – Zmiłuy się nademną, Boże litościwy
61 (62) – Bogu ufay duszo moia [*Bogu dusza ufa*]
63 (64) – Boże litościwy, w moy czas
65 (66) – Wszystkie ziemia
70 (71) – W tobie ufność swoię kładę [*swą*]
74 (75) – Ciebie my wieczny [*wiecznie*]
76 (77) – Pana ia wzywać będę
84 (85) – Owa czas, Panie, przyszedł požądany
90 (91) – Kto się w opiekę
91 (92) – Słuszna rzecz, Panie
92 (93) – Pan chce krolować
94 (95) – Podźmy z ochotą
95 (96) – Zaczniycie nową możnemu pieśń
97 (98) – Nowy Monarsze moznemu
99 (99) – Pan Kroluie co włada [*który włada*]
99 (100) – *Ku czci Panu wykrzykujcie* [*zakrzyknijcie*]
100 (101) – Ciebie, o Boże niezmierny
101 (102) – Usłysz prośby moie
102 (103) – Błogosław, duszo moia
103 (104) – Duszo, śpieway Panu
112 (113) – Dziaćki niewinne
120 (121) – Człowiek ia nieszczęśliwy
125 (126) – Gdy z okrutney Babilony
126 (127) – Jeżeli sam Pan domu [*domu sam Pan*]
127 (128) – *Kto się Pana Boga boi*
130 (131) – Wieczny Boże, nie znajdziesz
133 (134) – Teraz, o wierni Pańscy służebnicy
133 (134) – *Ey nuz Panscy służebnicy*
136 (137) – Siedząc po niskich brzegach
139 (140) – Bronże mnie, moy Panie [*Broń mię*]
141 (142) – Pana wołam, Pana proszę
142 (143) – Wysłuchay, wieczny Boże
145 (146) – Tobie, nieśmiertelny Panie

**Część 3. Pieśni przejęte z kancjonału tradycji protestanckiej
oraz ich tematyczne przeznaczenie**

- Bogum oddał sprawę moię – pogrzebowa
Chrystus Pan idąc – okolicznościowa
Chwalmy wszyscy – eucharystyczna

Chwalmy wszyscy Krola – o Wniebowstąpieniu Pańskim
Czemu się me serce – o Opatrzności Boskiej
Duchu święty zawitay knam – o Duchu Świętym
Jezu duszne spocznienie – o Najśłodszym Imieniu Jezus
Jezu, dusze mey radości – o Najśłodszym Imieniu Jezus
Jezu, Jezu moy żywocie – o Najśłodszym Imieniu Jezus
Mocny Boże z wysokości – o Boskiej Opatrzności
Nastałci nam dzień zbawienny – o Duchu Świętym
Nie trwoż o człowiecze – o Boskiej Opatrzności
Nuż wszyscy zserca wiernego – O Duchu Świętym
Obfita łaska świętego – o Duchu Świętym
Raduymy się wszyscy ztego – o Duchu Świętym
Wszego dobrego dawco – podczas suszy

**Część 4. Pieśni znane tylko w omawianym Zbiorze
oraz ich tematyczne przeznaczenie**

Ach Boże cóz w tey niższości – o Najśłodszym Imieniu Jezus
Ach Boże Oycze sprawiedliwy Panie – podczas wojny
Ach Boże Stwórco stworzenia – podczas suszy
Ach Boże, Boże Oycze wszechmogący – podziękowanie za urodzaje
Ach iuż moy Panie żniwa nastaiąły – w czasie żniwa
Ach moy smutku, ma żałości nie mam – pogrzebowa
Ach straszne chmury – podczas niepogody
Ach święty Janie Nepomucenie – o św. Janie Nepomucenie
Bądźcie z Bogiem Rodzicowie – pogrzebowa
Biedny żywocie prawda żes miły – pogrzebowa
Boże wszechmogący miłościwy Panie – pasyjna
Cotoż mi da tysiąc iężyczno – o Miłosierdziu Boskim
Czasie nieszczęsny, srodze opłakany – o św. Stanisławie Kostce
Czemu masz człowiecze płakać i żałować – pogrzebowa
Czemu świat na prozną – pogrzebowa
Czemuż tak czemu – o Narodzeniu Pańskim
Do Ciebie się uciekamy, Marya – o Najświętszej Maryi Pannie
Dobyway serce afektu wielkiego – o św. Tadeuszu
Ej, kto pod strażą Michała świętego – o św. Michale Archaniele
Jezu ucieczka bezpieczna – o Najśłodszym Imieniu Jezus
Już dziś w płaczu – pogrzebowa
Już na dobranoc Jezus kochany – o Panu Jezusie (z własną melodią)
Już Syn Boży – o Wniebowstąpieniu Pańskim
Jużem mą pracę dokonał – pogrzebowa
Królowo wszystkich od Boga – o Najświętszej Maryi Pannie
Kwiat Portugalski Antoni Padewski – o św. Antonim

Ludzi strapionych na niebie obrońca – o św. Wincentym Ferreriuszu
 Najświętsza Panno w przedziwnym obrazie – o Najświętszej Maryi Pannie
 Niech będzie Bóg nasz pochwalony – o św. Józefie Kalasantym
 O, jakoś piękna Panienko Piekarska – o Najświętszej Maryi Pannie Piekarskiej
 O, Jezu moy drogi – o Narodzeniu Pańskim
 Opatrzność twoja – o Boskiej Opatrzności
 Oto ja biedny robaczek – pogrzebowa
 Panie Jezu Chryste miły – o Najśladszym Imieniu Jezus
 Panno cnotami wielce zbogacona – o św. Teresie
 Rozpomniy stworzenie – pogrzebowa
 Serdecznie wzdycham do Ciebie – pogrzebowa
 Słuchaycie zebrani Dekretu – pogrzebowa
 Święty Jacyńcie Wyznawco – o św. Jacku
 Święty Janie moy Patronie – o św. Janie Nepomucenie
 Tenci iest świat nędzny – pogrzebowa
 W skarbie niebieskim Jacku drogi – o św. Jacku
 W xiążecym domu ślepo urodzona – o św. Otylii
 Wale marny świecie – o marności światowej (z własną melodią)
 Wielki Oycze Wincenty – o św. Wincentym Ferreriuszu
 Wspominaiąc początek żywota – pogrzebowa
 Wspomniy o człowiecze – pogrzebowa
 Z dopuszczenia Day mi poznać – w utrapieniu
 Z wielką nabożnością spieszmy – o św. Janie Nepomucenie
 Zostań z nami Jezu – okolicznościowa

Część 5. Śląska wersja melodyczna pieśni *Kto się w opiekę*

Kto się w o - pie - kę od - da Pa - nu swe - mu, a ca - łym ser - cem

szcze - rze u - fa Je - mu, śmie - le rzec mo - że; mam o - broń - cę Bo - ga,

nie przy - dzie na mnie ża - dna stra - szna trwo - ga, ża - dna stra - szna trwo - ga.

STRESZCZENIE

Dawne zbiory śpiewów religijnych stanowią cenny materiał źródłowy w badaniu nad pieśnią kościelną, jej genezą i żywotnością. Ten wartościowy zasób uzupełnia nieznan dotąd, rękopiśmienny kancjonał ze zbiorów Biblioteki Śląskiej w Katowicach, noszący tytuł *Zbiór pieśni całorocznych*. Z zapisów na karcie tytułowej wynika, że był on opracowany w latach 1811–1821 przez dwóch górnośląskich organistów: Jakuba Mordana z Tworoga i Jana Damrotha z Warszowic. Zbiór zawiera 342 pieśni i są to głównie teksty, wszystkie w języku polskim. Ponad 50 utworów posiada zapis melodyczny z harmonizacją w stylu akompaniamentu organowego. Przy wielu tekstach widnieją także odniesienia do melodii innych pieśni – w formie kontrafaktury. Zbiór zawiera śpiewy o różnej tematyce, zgrupowane w ramach 17 działów, uporządkowanych według struktury roku kościelnego. Cechą wyróżniającą jest duże nagromadzenie kolęd, śpiewów pasyjnych i pieśni związanych z kultem świętych. W kancjonał zamieszczono także ponad 50 pieśni psalmowych; są to głównie teksty w przekładzie Jana Kochanowskiego. Analiza porównawcza z innymi źródłami wskazuje na pewne powiązania w zasobie repertuaru śpiewów z drukowanym kancjonałem wrocławskim z 1734 r., ale potwierdza też odrębności i twórczość oryginalną. Omawiany w artykule zbiór prezentuje lokalną tradycję pieśniową, która wpisuje się w kanon śpiewów kościelnych na Górnym Śląsku z przełomu XVIII i XIX w.

SUMMARY

**THE UPPER SILESIAN *ZBIÓR PIEŚNI CAŁOROCZNYCH* (1811–1821)
[COLLECTION OF CHURCH SONGS FOR ALL THE YEAR]
IN THE LIGHT OF THE STUDY OF THE SOURCE**

Ancient collections of religious songs constitute a valuable source in research on church song, its genesis and vitality. These valuable resources are now complemented with an unknown earlier, handwritten cantional from the collection of Silesian Library in Katowice entitled *Zbiór pieśni całorocznych* [Collection of Church Songs for All the Year]. According to the title page, this collection was completed by two organists from Upper Silesia, Jakub Mordan from Tworóg and Jan Damroth from Warszowice in the years 1811–1821. It contains 342 songs, mainly lyrics, all in Polish. Over 50 works are accompanied by music notation, with harmonization in the style of organ accompaniment. Many songs are accompanied by references to melodies of other church chants, in the form of contrafactum. The collection contains church chants of various themes grouped in 17 sections arranged according to the structure of the church year. Its outstanding feature is an unusually great number of Christmas carols, Passion songs and songs connected with the cult of saints. The cantional contains also over 50 psalm songs, mainly translated by Jan Kochanowski. A comparative analysis indicates certain connections in the repertoire with the printed Wroclaw cantional from 1734 but at the same time confirms differences and original creativity.

The collection discussed in the present paper exemplifies a local singing tradition which belongs to the canon of church chants in Upper Silesia at the end of the 18th and beginning of the 19th centuries.

Słowa klucze: śpiewy religijne, pieśń kościelna, górnośląskie kancjonały.

Key words: religious chants, church song, Upper Silesian cantionals.